



# De wereld van SAUL STEINBERG

Duizenden tekeningen maakte Saul Steinberg (1914-1999), met name voor The New Yorker. Veel daarvan werden klassiekers. Zijn bijzondere blik op de wereld werd gevormd door zijn al even bijzondere leven, dat begon in het Roemenië van de jaren twintig en eindigde in de New Yorkse jetset.

1. Steinberg werkt aan zijn muurschildering *The Americans* voor het Amerikaans Paviljoen, wereldtentoonstelling Brussel, 1958.
2. Een van Steinbergs meest bekende werken: *View of the World from 9th Avenue*, 1976. Inkt, potlood, kleurpotlood en waterverf op papier, 71,1x48,3 cm, privécollectie. Coverillustratie voor *The New Yorker*, 29 maart 1976.





In het werk van kunstenaar Saul Steinberg zit alles waar we bij Flow gek op zijn: hij deed veel met typografie en letters, met collages, stempels, inkt, potlood en verf, met papiersoorten. Hij gebruikte alle technieken en materialen door elkaar. Zijn werk is tegelijkertijd grappig en diepzinnig en het lijkt nét gemaakt. Het plezier spat ervanaf en je ziet de vrijheid die hij in zijn hoofd gehad moet hebben, zo authentiek is het – zeker voor die tijd. Het meest bekend is Steinberg waarschijnlijk door zijn werk voor het tijdschrift *The New Yorker*: hij maakte maar liefst negentig covers. Allemaal mooi, maar geen enkele werd zo beroemd als die van 29 maart 1976. In de tekening *View of the world from 9th avenue* laat hij het perspectief op de wereld van de bewoners van Manhattan zien: de rest van Amerika is een tuintje, Canada is blanco, de Pacific is ongeveer net zo breed als de Hudson en China is een vage vlek. De boodschap: voor de New Yorkers bestaat eigenlijk alleen New York. Iets wat New Yorkers vaker verweten wordt, maar Steinberg wist dit soort subtiliteiten zó mooi te vangen in een prent, dat vriend en vijand zijn werk aan de muur hing. Wel vaker wist Steinberg een spiegel voor te houden die confronterend was zonder dat iemand zich gekwetst voelde. Misschien dat zijn werk daarom zo geliefd was en is. Het is vaak alsof hij een schroefje in je hoofd losdraait waardoor je dingen opeens op een nieuwe manier ziet. Het thema van *View of the world from 9th avenue* is dan ook heel vaak nagedaan door andere illustratoren, met andere steden en landen.

#### EEN JAAR IN DE WACHTKAMER

Steinberg groeide op in een Joods gezin in het antisemitische Roemenië van de jaren twintig. Hij was blij dat hij er weg kon, in 1933, om architectuur te gaan studeren in Milaan. Daar bouwde hij een behoorlijke reputatie op als cartoonist voor diverse kranten. Tijdens zijn studie architectuur had hij namelijk de kracht van de eenvoudige, getekende lijn leren kennen en hij was dat vooral gaan vertalen naar tekeningen in plaats van gebouwen. Toen Mussolini (in 1922) aan de macht kwam, was het voorbij met de gelukkige tijd in Italië. In 1940 koos Steinberg noodgedwongen voor een nieuwe toekomst in Amerika, het land van onbegrensde mogelijkheden. Die mogelijkheden heeft hij ten volle benut: van zoon van een kartonnen-dozenmaker uit een Roemeens dorp werd hij een wereldberoemde, gefortuneerde New Yorker. Maar

1. Saul Steinberg, Zonder titel (familie), 1965-68. Inkt, potlood, kleurpotlood, krijt en balpen, 59,7x35,6 cm. Uit de verzameling van Carol en Douglas Cohen.
2. Links. Saul Steinberg, Woman in Tub, 1949. Gelatine zilverdruk print, 32,4x28,6 cm, The Saul Steinberg Foundation, New York.
3. Rechts. Saul Steinberg, Rodozachari Table, 1981. Mixed media op hout, 76,2x182,9x76,2 cm, privécollectie.

de bizarre toestanden die hij helemaal in het begin meemaakte in Amerika, hebben wel een stempel op hem gedrukt. Eerst werd hij een jaar (!) in de wachtkamer gezet in de Dominicaanse Republiek omdat het quotum Roemenen dat Amerika in mocht al was bereikt. Een bizarre, bureaucratische regel in oorlogstijd. Eindelijk toegelaten in 1942, bleek het leven van Manhattan helemaal aan hem besteed te zijn. De pret duurde niet lang, want Steinberg werd korte tijd later opgeroepen voor het leger en ver weg gestuurd. Zoals biografe Deirdre Bair het ironisch verwoordt: 'Met zijn vloeiende moedertalen Romaans en Italiaans, zijn uitstekende Frans en goede Duits, zijn redelijke Spaans en ook nog een vleugje Portugees en begrijpelijk Engels, werd hij als spion naar de binnenlanden van China gestuurd.'

**Steinberg wist subtiliteiten zó mooi te vangen in een prent, dat vriend en vijand zijn werk aan de muur hing**

#### VERZONNEN GENRES

Wat officiële documenten met een mens doen, wist Steinberg na alle perikelen in de eerste dertig jaar van zijn leven als geen ander. Geboortebewijs, schooldiploma's (met in Steinbergs geval een stempel dat hij Joods was), paspoort, immigratiepapieren: aan de hand van al die certificaten bepaalt de buitenwereld wie je bent. En dat is nogal van invloed geweest op het lot van Steinberg. Later stak hij daar op een mooie, absurdistische manier de draak mee door allerlei van zulke documenten te 'vervalsen'. Zo maakte hij reisdocumenten voor vrienden, die als je ze beter bekijkt alleen maar onbestaande en onleesbare woorden bleken te bevatten. Of hij maakte een heel grappige variant, zoals het afwasbrevet voor ➔



The Americans. Saul Steinberg, Main Street - Small Town, 1958. Een gedeelte van The Americans mural in het Amerikaans paviljoen, wereldtentoonstelling Brussel, 1958.



Zonder titel (uit de Mask Series met Saul Steinberg), 1962  
Fotografie: Inge Morath © The Inge Morath Foundation/MAGNUM  
PHOTOS. Maskers: Saul Steinberg.

zijn vrouw, dat in hun keuken hing. Allemaal parodieën op al die overheidsdocumenten met stempels, zegels en lappen tekst die niemand ooit leest, maar waaraan wél veel waarde wordt gehecht door instanties. Behalve nepdocumenten heeft Steinberg nog veel meer nieuwe artistieke genres verzonnen. Werktafels met daarop echt en geschilderd tekengereedschap, bijvoorbeeld. Op stoelen tekende hij vrouwen en dieren alsof ze erop zaten, en beroemd is ook het bad waarin hij een liggende vrouw tekende, om van het geheel een foto te maken. Van kartonnen dozen en papieren zakken maakte hij maskers die hij en zijn vrienden opzetten, wat hij ook weer fotografeerde. In zekere zin vervalste hij zijn eigen leven, want ook figuurlijk verschool hij zich graag achter een masker en verdoezelde hij informatie over zijn leven.

'Ik ben een van de weinigen die ook na zijn kindertijd blijft tekenen'

#### PICASSO VAN DE TEKENKUNST

Steinberg was totaal vrij in zijn werk: hij deed wat in hem opkwam, steeds weer met ontwapenend resultaat. Hij werd dan ook de Picasso van de tekenkunst genoemd – Steinberg kon alles, was onnavolgbaar en heel productief. In een interview zei hij ooit: 'Ik ben een van de weinigen die ook na zijn kindertijd blijft tekenen en daarbij het kindertekenen voortzet en perfectioneert – zonder de traditionele tussenkomst van een academische opleiding.' Het knappe is dat zijn werk diepzinnig is en toch meteen te begrijpen. Daardoor viel het in de smaak bij zowel tijdschriften als galeries en musea. Steinberg kreeg artistiek dan wel nooit de status van tijdgenoten als Jackson Pollock, Willem de Kooning en Andy Warhol (wiens eerste modetekeningen op Steinbergs stijl zijn geïnspireerd), maar hij werd wel degelijk serieus genomen en was geliefd. Zijn artistieke status boeide hem trouwens ook niet. Wat hij wél belangrijk vond, was om genoeg geld te verdienen met zijn werk om zijn familie in Roemenië te ondersteunen en om zijn luxe levenswijze te kunnen voortzetten. En dat lukte aardig. Hij genoot van het leven in New York en stond bekend als een elegante man die van mooie kleren en auto's hield. Zijn vele vrienden en kennissen

kwamen uit de literaire en artistieke elite van de jaren vijftig: Henri Cartier-Bresson, Alexander Calder, Eugène Ionesco, Billy Wilder en Mary McCarthy, om er een paar te noemen. De diners die hij gaf voor zijn vrienden waren legendarisch, niet in de laatste plaats omdat hij zo'n smeulige verteller was.

#### SIMPEL EN RAAK

Steinberg noemde zichzelf wel 'a writer who draws'. Maar het gaat veel verder: hij heeft een compleet eigen visuele taal bedacht waarin woorden en tekeningen versmelten tot iets wat meer zeggingskracht heeft dan een van beide afzonderlijk. Neem de tekening van de man achter een bureau, die met een glimlach een heleboel woorden uitkraamt die samen het woord 'NO' vormen. Of de weegschaal waarop aan de ene kant het woord 'maybe' balanceert, en aan de andere kant 'perhaps': het geeft in één oogopslag een gevoel weer, waarbij niet alleen de woorden zelf een lading hebben, maar ook de manier waarop ze geschreven zijn en onderdeel zijn van de tekening. Simpel en raak tegelijkertijd.

Het hebben van een eigen taal en fantasie was in Steinbergs werk heel effectief, maar het leek een keerzijde te hebben in zijn privéleven. In relaties slaagde hij er maar niet in om zijn gedachten en emoties over te brengen, wat zijn liefdesleven nogal problematisch maakte. In 1944 trouwde Steinberg met de kunstenares Hedda Sterne, maar hij vond het moeilijk haar trouw te blijven. Uiteindelijk gingen de twee in 1960 apart wonen, maar dat was vooral omdat Steinberg zich nooit wist te uiten naar Sterne. Toch bleven ze elkaar bijna dagelijks bellen en schrijven.

De meest dramatische relatie had Steinberg met Sigrid Spaeth, die hij in 1960 ontmoette: een mooi Duits meisje, twintig jaar jonger dan hij. De relatie duurde 35 jaar en eindigde tragisch toen Spaeth in 1996 uit haar raam aan Riverside Drive sprong. Steinberg kon die tragedie nooit echt verwerken, misschien omdat hij zichzelf verweet dat ook die relatie zo moeizaam was geweest. Hij onderhield Spaeth financieel, zoals hij wel meer vrienden en familieleden onderhield – maar iemand emotioneel onderhouden, dat lukte niet. Hij zei ooit: 'Ik heb zo hard geprobeerd om door het asbest dat me omgeeft te breken. Vanbinnen, diep vanbinnen, ben ik zacht.'

En dat moet ook wel, anders kun je niet maken wat hij maakte, want zijn tekeningen zijn juist zo fijnbesnaard, zo subtiel, mooi en rijk. Je kunt er eindeloos naar kijken. ●